

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ

RİSK YÖNETİMİ VE
BASEL II'NİN
KOBİ'LERE ETKİLERİ

EYLÜL 2004

YAYIN NO: 228

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ

RİSK YÖNETİMİ VE BASEL II'NİN KOBİ'LERE ETKİLERİ

**Türkiye Bankalar Birliği
Basel II Yönlendirme Komitesi
Adına**

**Alt Çalışma Grubu Başkanı
Reha Uz
(Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.)**

Hazırlayanlar

**T. Garanti Bankası A.Ş.
Bürra Pekak**

**Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
Uğur Akbaş
Oğuzhan Öner
Alp Özateşler
Sinan Ramazan Dalgıç**

**Oyak Bank A.Ş.
Nezihe Erdem
Mehmet Önemci
Serhat Yücel**

Eylül 2004

ISBN : 975-8564-22-6

© Türkiye Bankalar Birliği

ii

Önsöz

Basel Komite'nin sermaye yeterliliğine ilişkin yeni düzenlemesi (Basel-II) hakkında bankacılık sisteminin bilgilendirilmesi, söz konusu düzenlemeler konusunda bankacılık sisteminin görüşlerinin dile getirilmesi ve ortak bir strateji belirlenmesi amacıyla Türkiye Bankalar Birliği'nde bankaların temsilcileri ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu yetkililerinin katılımıyla Mart 2003 tarihinde *Basel II Yönlendirme Komitesi* oluşturulmuştur.

Bankacılık sektörünün Basel II düzenlemesine hazırlanması amacıyla Komite tarafından oluşturulan ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından kamuoyuna açıklanan Basel II Yol Haritasındaki süreçlere ilişkin olarak Yönlendirme Komitesi koordinasyonunda çalışmak üzere çeşitli konularda görev alan alt çalışma grupları oluşturulmuştur.

Yönlendirme Komitesi koordinasyonunda yürütülen alt çalışma grubu faaliyetlerinden biri de Basel II'nin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere (KOBİ) muhtemel etkilerinin değerlendirilmesi ve bu konuda ilgili kesimlerde farkındalık yaratılması amacıyla gerçekleştirilecek konferansların planlanmasıdır.

KOBİ'ler gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ekonomilerde ve ülkemizde önemli bir yere sahiptir. Uluslararası ekonomik ilişkilerde yaşanan gelişmeler, rekabet koşullarındaki hızlı değişim, teknoloji alanındaki yenilikler yanında ekonomik faaliyeti düzenleyen kurallardaki değişimler KOBİ'lerin performansını etkilemektedir. Son dönemde uluslararası finans sisteminde yoğun olarak tartışılmakta olan Basel II düzenlemesi dolaylı olarak KOBİ'leri çok yakından ilgilendirmektedir.

Bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden belirleyen ve risk yönetimini ön plana çıkaran Basel II düzenlemesi ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterilerine de yansıtacaktır. Ülkemizde Basel II ile birlikte, kredinin subjektif yöntemlerle "iyi" veya

“kötü” kredi olarak belirlenmesi sürecinden, kredinin çeşitli unsurları ile “çok riskli” veya “az riskli” olduğunun belirlenmesi sürecine girilecek, fiyatlamasının buna göre yapılması kaçınılmaz olacaktır. Bu risk odaklı kredi fiyatlaması KOBİ’lerin kullanacakları kredilerin miktarlarını/fiyatlarını olumlu/olumsuz yönde etkileyebilecektir. Kullanılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma kredi notuna kadar çeşitli kriterler firmaların kullanacakları kredilerin fiyatına yansıtacaktır.

Uluslararası uygulamada 2007 yılında yürürlüğe girmesi planlanan Basel II’nin hem bankalar hem de KOBİ’ler tarafından doğru anlaşılması ve yorumlanmasında büyük yarar bulunmaktadır. Mutabakatın tamamlanmasını beklemeden proaktif davranılmalı ve yeni döneme ilişkin hazırlıklara biran önce başlanılmalı, eksiklikler, zayıf yönler doğru analiz edilmeli ve kritik planlar hazırlanmalıdır.

Reel sektörü risk yönetimi ve Basel II kuralları konusunda bilgilendirmek, özellikle de reel sektöre muhtemel etkilerini ortaya koyabilmek adına Basel II Yönlendirme Komitesi Türkiye Bankalar Birliği ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği’nin (TOBB) organizasyonu ile çeşitli illerimizde TOBB’ne bağlı odalar ve üyelerini bilgilendirme konferansları yapılmasını planlamıştır. Bu konferanslarda ilgili kesimlere ulaştırılmak üzere “Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri” konulu bu kitapçık hazırlanmıştır.

Basel II Yönlendirme Komitesi üyesi olan Reha Uz koordinasyonunda hazırlanan kitapçıkta ele alınan konular temel olarak iki başlıkta toplanabilir: Birincisi; yeni sermaye yeterliliği uzlaşısı ve risk yönetimi konusunda finans sektörüne yeni standartlar getirecek olan Basel II’nin tanıtımı, ikincisi ise 2007 yılında uygulanması planlanan Basel II standartlarına uyum için KOBİ’lerimizin geçiş sürecinde yaşayacağı zorluklar ve almaları gereken aksiyonlardır.

Kitapçıkta; reel sektör ile finans sektörünün ekonominin ayrılmaz parçaları olduğu bilinciyle, Basel II standartlarıyla değişime ayak uyduramamanın doğuracağı sonuçların KOBİ’ler için yaşamsal derecede önem taşıdığı vurgu-

lanmaktadır. Basel II ile gelecek olan değişime uyum sağlanması ve değişimin doğru yönetilmesi KOBİ'lerin daha düşük maliyetlerde kredi temin etmeleri ve ileriye yönelik gerçekçi planlar yapmalarını olumlu yönde etkileyecektir.

Basel Yönlendirme Komitesi Üyeleri*

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
Türkiye Bankalar Birliği
Akbank T.A.Ş.
Finans Bank A.Ş.
Oyak Bank A.Ş.
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.
Türkiye İş Bankası A.Ş.
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

* Temmuz 2004 tarihi itibarıyla.

ÖZET

Basel Kriterleri

BIS (Bank for International Settlements) ülkelerin merkez bankalarının biraraya gelerek oluşturdukları uluslararası bir kuruluştur. Bankaların dünya çapında ortak standartlarda çalışmasını sağlamak üzere, 1974 yılında BIS bünyesinde "Basel Komitesi" oluşturulmuştur.

Basel Komitesi tarafından 1988'de yayınlanan "Basel-1 Standartları" ile bankaların uymaları gereken çalışma kriterleri belirlenmiş ve bankaların krizlere karşı dayanıklılığını artırmak üzere, banka sermayelerinin, riskli aktiflere oranının yüzde 8'den az olamayacağını ifade eden sermaye yeterlilik rasyosu getirilmiştir.

Zamanla mali piyasaların, daha da gelişmesi ve işlemlerin karmaşıklaşması sonucu, Basel-1 kriterlerinin yetersiz kaldığı görülmüş ve yeni standartlar için çalışma başlatılmıştır. Böylece "Basel-II Standartları" ortaya çıkmıştır. Basel-II'nin, 2007 yılı başından itibaren uygulamaya başlanması planlanmaktadır.

Basel-II Kriterleri

Basel-II ile, risk odaklı sermaye yönetimi, risk odaklı kredi fiyatlamasını beraberinde getirecektir. Risk odaklı kredi fiyatlaması doğal olarak KOBİ'lerin kullanacakları kredilerin miktarını/fiyatını olumlu/olumsuz etkileyecektir. Kullanılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma derecelendirmesine kadar çeşitli kriterler, kredilerin fiyatına yansıtacaktır.

Mevcut uygulamada kredi riski, ileri tekniklerle ölçülmeden belirlendiğinden, aynı firma hakkında bankalar arasında farklı değerlendirmeler yapılabilen, farklı kredi fiyatları ortaya çıkabilmekteydi.

Basel-II ile birlikte, riskin ölçümü iki ana unsura dayanmaktadır; kredi kullananın (firmanın) risk seviyesi ve kredi işleminin risk seviyesi.

Kredi kullananın riski, firmanın finansal verileri (bilanço, gelir tablosu vb.) ile niteliksel faktörlerinin (yönetici ve ortakların geçmişi, yönetim ve organizasyon yapısı, ürün/hizmet gelişimi, ithalat-ihracat, pazar payı vb.) değerlendirilmesi sonucu tespit edilen "firma derecelendirme notu" ile ifade edilmektedir.

Kredi işleminin riski ise, işlemin türü, teminat, vade, para birimi gibi unsurlar ile değerlendirilmektedir.

Böylece kredi, "çok riskli" veya "az riskli" olarak belirlenmekte ve buna göre fiyatlandırılmaktadır.

Basel-II'nin Etkileri

Basel-II kriterlerinin uygulamaya başlanması ile, firmanın ve kullanılacak kredinin risk seviyesi, doğrudan kredi maliyetini etkileyecektir.

Kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe, banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır. Bu durumda firmalara kullanılacak kredilerin maliyetleri artacaktır.

Öte yandan, ülkemizde yoğunlukla kullanılan müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri Basel II'de teminat kapsamına alınmamıştır.

Basel-II ve KOBİ'ler

KOBİ'lerin finansman sorunlarının temelinde, özsermaye yapılarının zayıflığı yatmaktadır. Bağımsız derecelendirme kuruluşları ile bankalar tarafından derecelendirmeye tabi tutulacak olan KOBİ'lerin, değerlendirilecek olan özelliklerinin başında, sahip oldukları işletme sermayesi gelmektedir. Güçlü sermaye yapısına sahip KOBİ'lere verilecek kredilerin maliyetleri daha düşük olacaktır.

KOBİ'lerimizin zaman zaman farklı merciler için farklı mali raporlar (bilanço, gelir-gider tabloları vb) üretmeleri söz konusudur. KOBİ bilançolarının kredilendirmeye uygun olmaması (negatif sermaye, bilançodaki zarar), kayıt dışı işlemlerin bulunması, KOBİ'lerin derecelendirme aşamasında yaşayacağı zorlukların başında gelmektedir.

İyi yönetilen, iyi finanse edilmiş ve gerekli tüm bilgileri (finansal ve niteliksel) zamanında ve yeterli bir şekilde sunarak şeffaflığı sağlayabilen KOBİ'ler, potansiyel olarak en iyi dereceyi almak suretiyle, en iyi şartlarda kredilendirilme imkanına sahip olacaklardır.

Ülkemizde halen geçerli olan KOBİ tanımlamalarının aksine, Basel II'de toplam yıllık satış cirosu 50 milyon Euro'yu geçmeyen firmalar KOBİ olarak tanımlanmaktadır.

Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lere Önerilerimiz

Firmaların esas faaliyet konularında çalışması, faaliyetlerinden doğan risklerini yönetecek finansal enstrümanların kullanılması, KOBİ'lerin Basel-II'nin öngördüğü teminat yapısına uyum sağlaması, bağımsız derecelendirme kuruluşlarından ve bankalardan derecelendirme notu almaya hazırlıklı olmaları ve iyi not alabilmek için sermayelerini güçlendirme yoluna gitmeleri, uluslararası kabul görmüş standartlarda ve güvenilir mali tabloların üretilmesi, kurumsal yönetim kültürünün en üst yöneticiden tüm çalışanlara kadar yerleştirilmesi, nitelikli insan kaynağına yatırım yapılması, karar almada her türlü riskin dikkate alınmasını sağlayan bir sistemin kurulması, Basel-II ile öngörülen değişimlerin KOBİ'lere olan etkilerinin bilinmesi olarak özetlenebilir.

Yapılacak düzenlemeler, KOBİ'ler ile diğer şirketler arasında bir ayrımcılık olarak görülmemelidir. Bu noktada önemli olan husus, yönetim ve mali yapıları farklı olan kurumların, Basel II sürecinde benzer yaklaşım altında inceleneceği ve kredilendirme taleplerinin benzer kriterlerle değerlendirileceğidir.

Basel-II ile gelecek olan değişime uyum sağlayamayan ve değişimi yönetemeyen KOBİ'lerin kredi maliyetlerinin artacağı ve ileriye yönelik gerçekçi planlar yapmalarının zorlaşacağı söylenebilir. Değişime ayak uydurmak, KOBİ'ler için hayati önem taşımaktadır.

Bankalarımız ve KOBİ'lerimiz, 2007 yılında yürürlüğe girmesi planlanan ve bankacılık sektörü-şirketler arasındaki ilişkilere radikal değişiklikler getirecek olan Basel-II düzenlemelerine hazır olabilmek için, proaktif davranarak nerede eksiklikleri bulunduğunu analiz etmeli ve uyum planlarını hazırlamalıdır.

Özellikle de KOBİ'lerimiz, kendi mali yapılarını, muhasebe sistemlerini ve organizasyonlarını, günün şartlarına göre yenileyecek çalışmalara ivedilikle başlamalıdır.

İçindekiler

1. Giriş	
▪ KOBİ'lerin Önemi	1
2. BASEL II	
▪ Basel II ve Basel II'nin Türkiye İçin Önemi	2
3. BASEL II'nin KOBİ'lere Etkileri	
▪ Ülkemizde Halen Geçerli Olan KOBİ Tanımlamaları	4
▪ Basel II Standartları'na Göre KOBİ Olma Şartları	5
▪ Kredilendirmede "Geleneksel Yaklaşım"	10
▪ Kredilendirmede Basel II Yaklaşımı	11
▪ KOBİ'lerin Derecelendirilmesi ve Derecelendirme Notunun Etkisi	12
▪ Kredi İşleminin Unsurları ve Risk Seviyesinin Belirlenmesi	14
▪ KOBİ'lerin Alması Gereken Aksiyonlar	14
4. KOBİ'lerin Yaşayabileceği Zorluklar ve Öneriler	
▪ BASEL II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lerin Yaşayabileceği Zorluklar	22
<i>a. KOBİ'lerin Finansman Sorunları</i>	
<i>b. Şeffaflık Sorunları</i>	
<i>c. Risk Bazlı Fiyatlama ve Teminatlandırma</i>	
▪ BASEL II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lere Öneriler	27
▪ Yapılması Gerekenler	29
▪ Diğer Finansman Teknikleri	30
5. Sonuç	32
Standart Yönteme Göre Hazırlanmış Örnekler	34
Kaynakça	37

1. GİRİŞ

KOBİ'lerin Önemi

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ), ekonomik yapıları ne kadar farklı olursa olsun hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde önem taşımaktadır. Bu önem özellikle Türkiye gibi zaman zaman ekonomik krizlerle karşı karşıya gelen ülkeler için daha da artmaktadır.

Küçük ve esnek yapıları ile ekonomiye katkı sağlayan KOBİ'ler tüm dünyanın gündemindedir. Rekabetin ve değişikliğin çok yoğun yaşandığı günümüzde, istihdamın ve üretimin büyük bölümünü sağlayan KOBİ'ler değişimlere kolay uyum sağlayabilen yapılarıyla ekonomilerde önemli yer tutmaktadır. Türkiye'deki işletmelerin % 99,5'i, istihdamın % 64'ü, katma değer % 36'sı KOBİ'lere aittir.

KOBİ'lerin ekonomiye katkılarını 5 başlıkta toplayabiliriz:

- a) İstihdam yaratılması
- b) Esneklik sayesinde yeniliklere hızla uyum
- c) Girişimciliği teşvik
- d) Butik üretim sayesinde ürün farklılaşması
- e) Büyük işletmelere ara malı temini

2. BASEL II

Basel II ve Basel II'nin Türkiye İçin Önemi

Basel Komitesi temel konu olarak bankalarda risk yönetimine odaklanmakta ve dolayısıyla da bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturmaya çalışmaktadır. Risk yönetimi kültürü oluştuktan sonra, bankacılık sistemi çok daha verimli hale gelecek, piyasanın korunması yolunda daha doğru bir yapıya bürünecek, niteliksel ya da sayısal herhangi bir sorun ortaya çıktığında, bu sorun risk yönetimi tarafından hızlı bir şekilde teşhis edilebilecektir. Basel II ile birlikte diğer firmalar gibi bankalar da sermaye durumlarını yeniden gözden geçirmek zorundadırlar. Eğer bankalar, Basel II önerisinde açıklanan gelişmiş metodları, risklerinin ölçümünde kullanmıyorsa, bankaların sermaye ihtiyaçları katlanarak artacaktır. Bunu da firmalara kullandırdıkları kredi maliyetlerine yansıtacaklardır.

Türkiye ekonomisi ve benzeri ekonomiler için çok önemli bir konu öne çıkmaktadır; KOBİ'lere yaklaşım. Türkiye ekonomisinde KOBİ'lerin yeri ve önemi kayda değer bir oranda çok fazla olduğundan, bu kuruluşların Basel II'ye geçmeden önce bir takım hazırlıkları yerine getirmeleri gerekmektedir. Basel Mutabakatı'nın getirdiği düzenlemelerin 2006 yıl sonunda yürürlüğe girmesi planlandığından, bankalar ve KOBİ'ler değişim amacıyla yatırım yapmaya başlamak için mutabakatın tamamlanmasını beklemek yeri-

ne, proaktif davranarak nerede eksiklikleri bulunduğunu analiz etmeli ve kritik planlarını hazırlamalıdır.

Basel II ile birlikte bankaların kredi kullanırken bu kredinin firmaya yansıtılacağı maliyeti hesaplamak için kullanacağı yöntemlerden biri olan Standart Yöntem altında, bankaların bir firmanın kredisi için ayrılması gereken sermayeyi tespit ederken firmayı “perakende” ya da “kurumsal” olarak sınıflaması gerekmektedir. Bankalar kurumsal portföydeki firmalar için bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş notu ile belirlenen kredi değerliliğini kullanacaklardır. Perakende portföyde yer alan firmalar için ise herhangi bir dış derecelendirme notu söz konusu olmayıp, bu firmalara standart % 75 risk ağırlığı uygulayacaklardır.

Mevcut sistemde (Basel I), özel sektör firmalarına verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda % 100 risk ağırlığına sahipken, Basel II’deki standart yöntem altında kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı firmaların kredi notuna bağlanmıştır.

Mevcut uygulamadan farklı olarak, yeni öneri paketi (Basel II) bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme metodunu geliştirmiştir ve belirli bir geçiş aşamasından sonra bankalarca bu metodun uygulanmasını önermektedir. İçsel Derecelendirme Yöntemini (IRB) kullanacak bankalar kendi risk de-

ğerlendirmelerine göre varlıklarına risk ağırlığı saptayabilecekleri için sermaye karşılıkları optimum seviyede ayrılacaktır. Bu nedenle içsel derecelendirme yaklaşımında (IRB) banka kendi içsel derecelendirme kriterlerine göre firmaları değerlendirdiği için sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında riske karşı duyarlılık standart yaklaşımına göre daha yüksektir.

3. BASEL II'NİN KOBİ'LERE ETKİLERİ

Türkiye ekonomisinde önemli yer tutan KOBİ'ler AB'ne girişle birlikte, uluslararası rekabete hazır olmak zorundadırlar. Küçük- lüklerinin kendilerine sağladığı esneklik ve uyum kabiliyetini en iyi şekilde değerlendirerek rekabet avantajı sağlayabilen işletmeler varlıklarını geliştirerek sürdürebilecektir. Bunu sağlayamayan işletmeler ise gittikçe büyüyen sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalacaklardır. Bu bağlamda Basel II standartlarının KOBİ'lere önemli etkileri olacaktır.

Ülkemizde Halen Geçerli Olan KOBİ Tanımlamaları

Hazine Müsteşarlığı'nın tanımına göre; imalat sanayiinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri, demirbaşlar vb. toplamının net tutarı 400 milyar Türk Lirasını aşmayan;

- 1-9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli,
- 10-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli,
- 50-250 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmelerdir.

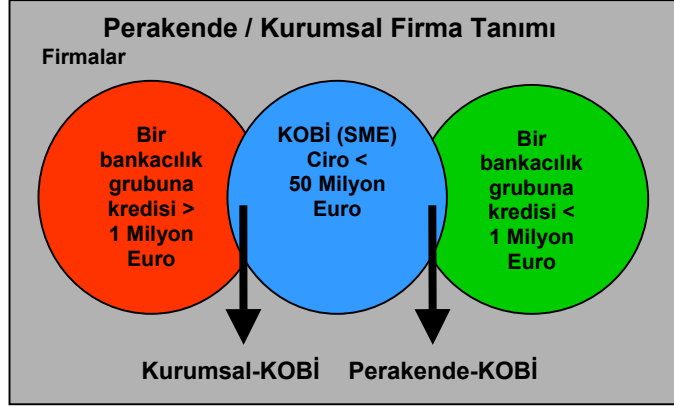
En fazla 400 milyar TL. tutarında sabit yatırım harcaması yapan işletmelerin tüm yatırımları KOBİ kapsamında değerlendirilir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı tanımına göre KOBİ'ler; imalat sanayiinde faaliyet gösteren, 1-200 işçi çalıştıran, gerçek usulde defter tutan, arsa ve bina hariç sabit sermaye tutarı bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD doları karşılığı TL'yi aşmayan işletmelerdir.

Basel II Standartları'na Göre KOBİ Olma Şartları

KOBİ sınıfının sınırlarını belirlemede yıllık toplam satış cirosu esas alınacaktır.

Ülkemizde şimdiye kadar yapılan KOBİ tanımlarından farklı olarak, Basel II'de sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde SME (Small and Medium Sized Entities) sınıfının sınırları firmaların yıllık toplam satış cirolarına göre belirlenmeye başlanacaktır. SME(KOBİ); toplam cirosu 50 milyon Euro'yu geçmeyen firmalar olarak tanımlanmaktadır. KOBİ tanımına bağlı olarak "perakende-kurumsal" ayrımı çok önem kazanmakta olup bir bankadaki toplam kredisi (Nakit + Gayrinakit) 1 Milyon Euro'nun altında kalan KOBİ'ler "perakende portföy" içinde tanımlanmakta, ilgili bankadaki kredi miktarı 1 milyon Euro'nun üstünde olan KOBİ'ler ise "kurumsal portföy" içinde tanımlanmaktadır.

Aşağıdaki tabloda standart yöntemle göre firma sınıflandırmaları özetlenmiş olup rakamsal örneklere de kitapçığın sonunda yer verilmiştir.

Kredi Tutarı (K)	Yıllık Satış Cirosu (C)	Sınıflandırma
K > 1.000.000.- EURO	C > 50.000.000.- EURO	Kurumsal
K > 1.000.000.- EURO	C < 50.000.000.- EURO	Kurumsal-(KOBİ)
K < 1.000.000.- EURO	C > 50.000.000.- EURO	Kurumsal
K < 1.000.000.- EURO	C < 50.000.000.- EURO	Perakende-(KOBİ)

Ayrıca birbirleriyle bağlı olduğu düşünülen küçük işletmeler veya şahıslar tek bir işletme olarak kabul edilir ve portföydeki bu tarz firmalara verilen nakit ve gayrinakdi kredi miktarının perakende kredi portföyünün % 0,2'sini geçmemesi şartı aranır.

Yine, bir bankada "perakende" portföyü içinde (perakende-KOBİ olarak) değerlendirilen bir firma toplam kullandığı kredi tutarına bağlı olarak (1 milyon Euro) diğer bir bankada "kurumsal"

portföyü içerisinde değerlendirilebilecektir. Yani, satışları 50 milyon Euro'dan düşük olan bir firma bir bankadan 1 milyon Euro'nun altında kredi kullanırsa "perakende" portföyü içinde değerlendirilecek (Perakende-KOBİ) ve o portföyün risk ağırlığına tabi olacaktır, diğer bankadan 1 milyon Euro'nun üzerinde bir kredi alırsa o bankada "kurumsal" portföyünde değerlendirilecek (Kurumsal-KOBİ) ve o portföyün risk ağırlıklarına tabi olacaktır. Değerlendirmede kullanılacak risk ağırlıkları da bu iki bankanın sermaye yeterliliği için kullandığı yöntemlere göre farklılık arz edecektir.

Mevcut durumda KOBİ olarak değerlendirilen bir firma bütün özellikleri günümüz tanımına uygun olsa bile, çalıştığı banka Basel II'deki standart yöntemi uyguluyorsa kredilerinin toplam 1 milyon Euro'yu geçmesi halinde kurumsal portföy içerisinde değerlendirilerek kendisine dış derecelendirme kuruluşları tarafından verilen rating'ler bankaca esas alınacak ve derecelendirme sistemi nedeniyle artan kredi maliyetlerine maruz kalabilecektir. Bu durum, özellikle yüksek tutarlı kredi kullanan firmaları etkileyebilecektir.

Bir başka bakış açısıyla bir firmanın kullandığı krediler nedeniyle bir bankada kurumsal, diğer bir bankada perakende portföyde değerlendirilmesi ve risk ağırlıklarının her iki bankada da farklı olması durumu standart yöntemde firmaların lehine bazı durumlar ortaya çıkarabilmektedir.

Bilindiği gibi, derecelendirilmemiş kurumsal firmaların risk ağırlığı % 100 olarak alınacak ve ülke risk ağırlığından daha iyi olmayacaktır. Ülkemizde de firmalarımızın büyük çoğunluğu dışsal derecelendirmeye tabi tutulmamış durumdadır. st denetçi mercii bankalara portföylerindeki firmaların kredi notlarına bakmaksızın hepsi için % 100 risk ağırlığı kullanma izni verebilir. Bu durumda bankaların tutarlı bir yaklaşım izleyerek ya bütün firmalar için % 100 risk ağırlığını kullanma ya da kredi notu olan firmalar için kredi notunu, derecelendirilmemiş firmalar içinse % 100 risk ağırlığı uygulama yoluna gitmeleri gerekmektedir.

Örneğin; 4 Milyon Euro kredi ihtiyacı olan ve cirosu 50 milyon Euro'nun altında kalan bir firma, rating notu yoksa veya bu rating notu % 100 veya daha yüksek bir risk ağırlığına denk geliyorsa, ihtiyacı olan krediyi çeşitli bankalara bölerek 1 milyon Euro'nun altında dilimler halinde (mesela; 5 bankadan 800.000.- euro'luk dilimler) kullanmak isteyebilir. Bu durumda, firma cirosu 50 milyon Euro'nun ve toplam kredisi 1 milyon Euro'nun altında kalan firmalarını perakende portföyde değerlendiren bankalarca % 75 risk ağırlığı ile değerlendirilecektir. Sonuçta firma % 100 veya daha yüksek bir risk ağırlığı ile değerlendirildiği duruma göre % 75 risk ağırlığı ile değerlendirilmesi sonucu daha uygun fiyatlarla borçlanma imkanı yakalayabilecektir. İlk aşamada büyük oranda standart yöntem kullanılacağı ve daha gelişmiş yöntemlere geçişin en az 4-5 yıl almasının beklendiği de göz önüne alındığında bu ve benzeri

politikalar uygulayarak riskliliğinin farkında olan KOBİ'lerin fon maliyetlerini düşürebilmesi muhtemeldir.

Ancak BDDK'nın gözetiminin olacağı ve perakende portföyde yer alan firmaların geçmişteki temerrüt durumlarının incelenerek bu firmalara uygulanan standart risk ağırlığının artırılabilmesi unutulmamalıdır. Ayrıca Basel II'de bankaların içsel derecelendirme (IRB) Yöntemini kullanmaya teşvik edildikleri ve geçiş aşamasından sonra bu yöntemin bankalarca kullanılmasının daha hassas risk ölçümüne olanak tanıyacağı gerçeği de göz ardı edilmemelidir.

Bunlara ilaveten, zamanla bankalardan kredi kullanan firmalarla ilgili bazı bilgiler Kredi Kayıt Bürosu sistemi içinde yer alacak ve bilgilerin bankalarca paylaşıldığı bu sistemde bankaların kullandıkları kredileri yakından takip etme olanağına sahip olacaklardır.

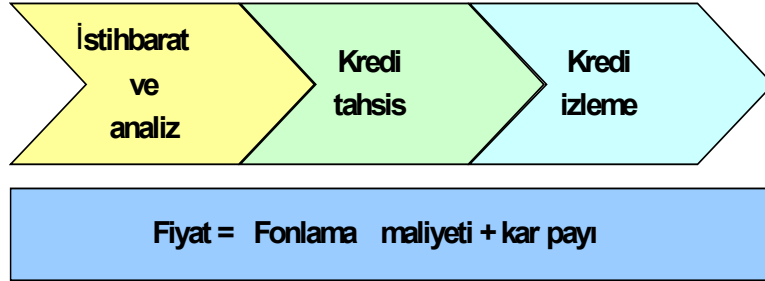
Kurumsal portföyde değerlendirilen ve dışsal derecelendirme notuna sahip olmayan bir firma % 100 risk ağırlığına tabi olacak, risk ağırlığı ülke risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır. Eğer firmanın rating notu varsa ülke risk ağırlığından daha iyi bir dereceye sahip olabilecektir. Bununla beraber Basel II'ye uyumla birlikte firmaların dışsal derecelendirmeye tabi tutulmaları ve şeffaflaşmaları neticesinde AB'ye üyelik sürecinde yabancı sermayenin girişi ile birlikte ülkemizin yurtdışı borçlanma maliyeti de düşecek ve ülke notumuz (B+) iyileşerek ülkemizin risk ağırlığı % 100'ün altına (% 9

50, % 75 seviyelerine) inebilecektir. Bu durumda da kurumsal portföyde yer alan firmalara uygulanacak risk ağırlığı bu seviyelere indiğinde, bankaların daha az sermaye tutmaları neticesinde kredi faiz oranlarında ciddi düşüşler olabilecek ve bu da kredi kullanan firmalara büyük avantajlar sağlayabilecektir.

Bu sebeple firmalar kitabımızın ilerleyen bölümlerinde de belirtildiği gibi Basel II'ye uyum sürecinde yapması gerekenleri planlayıp kendilerini bankalar gibi bu uygulama için hazırlamalılar.

Kredilendirmede “Geleneksel Yaklaşım”

İYİ KREDİ

Bankalarda, kredilendirmede Basel II öncesi genel kabul görmüş “geleneksel” yaklaşımda amaç “iyi kredi” vermektir. Bu çerçevede her firma, piyasa konusunda tecrübeli uzmanlarca incelenir, istihbaratı yapılır, sonuçta iyi çıkan firmalara kredi tahsis edilir. Bu krediler güvence için teminat altına alınır ve geri ödemeler izlenir.

Böyle bir yapının risk odaklı olmaması nedeni ile de fiyatlama bankanın maliyetinin üzerine bir kar payı koyması yoluyla yapılır.

Ancak geleneksel yaklaşım çok önemli sakıncalar taşımaktadır:

- Kredilendirme uzman görüşleri ile yapıldığı için sonuçlar subjektif olmakta, bir uzmanca “kötü” bulunan firma diğer bir uzmanca “iyi” bulunabilmekte,
- Kredilendirme, taşınan risklerin sayısallaştırılmasına dayanmadığı için riskler fiyatlanamamakta ve riskleri yönetebilen iyi firmalar bunun avantajlarından yararlanamamakta,
- Farklı bankaların farklı değerlendirme kriterleri bankacılık sektöründe ortak bir fiyatlamamanın oluşmasını engellemektedir.

Geleneksel yaklaşımın dezavantajlarının zaman içinde ortaya çıkması ile bankalarda “geleneksel yaklaşım”dan “risk odaklı” yaklaşıma doğru bir kayış başlamıştır.

Kredilendirmede Basel II Yaklaşımı

Basel II ile birlikte “iyi kredi”nin subjektif yöntemlerle belirlenmesi sürecinden, kredinin çeşitli unsurları ile ne kadar riskli

olduğunun belirlenmesi sürecine ve buna göre fiyatlama yapılmasına doğru bir geçiş yaşanmaya başlanmıştır. Yeni yaklaşımda “iyi” veya “kötü” kredi değil, “riskli” veya “az riskli” kredi vardır, bir kredinin riskli olması onun “kötü” olduğu anlamına gelmez, önemli olan kredinin riskinin iyi analiz edilmesi ve doğru fiyatlanmasıdır.

Basel II çerçevesinde risklerin bankalarca daha iyi ölçülebilmesinin, riske dayalı fiyatlamayı da beraberinde getirmesi beklenmektedir. Riske dayalı fiyatlama, bankanın fiyatı aldığı riske göre belirlemesi, daha çok risk aldığı ürünleri daha pahalıya satarken, daha düşük riskli ürünleri daha ucuza satması olarak yorumlanabilir.

Daha geniş bir tanım olmakla birlikte **KOBİ temsilcileri açısından kredi riski**, firmaların kullandığı kredilerin bankalar üzerinde yarattığı risk olarak yorumlanabilir. Bu anlamda, riskliliğin ölçümü iki ana unsura dayanmaktadır; kredi kullananın risklilik seviyesi ve kredi işleminin risklilik seviyesi. Kredi kullananın riski firma derecelendirme sistemi ile ölçülürken, işlemin riski ise işlem çeşidi, teminat, vade, para birimi gibi unsurlar ile değerlendirilmektedir.

KOBİ'lerin Derecelendirilmesi ve Derecelendirme Notunun Etkisi

Verilen kredinin, kime verildiğinin riskinin ölçülmesinde kullanılan kriter, firmanın derecelendirme notudur. Firmanın finansal (bilanço, gelir tablosu gibi finansal verilerinin değerlendirilmesi) ve

niteliksel (yönetici ve ortakların geçmişi, ithalat-ihracat, pazar payı vb.) faktörlerinin değerlendirilmesi sonucu atanan derecelendirme notu bankaya bu firmaya verilecek kredinin taşıyacağı riski gösterir ve bu işlem sonucu bankanın tutması gereken sermayenin belirlenmesinde girdi olarak kullanılır. Yani, kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır.

Bir rating sistemi kullanılmasında amaç, firmanın taşıdığı riskleri objektif olarak ölçmektir. Bu durum, ortak bir dilin oluşmasına yardımcı olmanın yanında bankaların bir firma için çok benzer fiyatlamalar yapmasına neden olacaktır.

**Standart yöntemle göre derecelendirme sınıfları
(Perakende ve Diğer firmalar için)**

Harici derecelendirme notu	Perakende risk ağırlığı	Diğer firma risk ağırlığı
AAA'dan AA-'ye kadar	75%	20%
A+'dan A-'ye kadar		50%
BBB+'dan BB-'ye kadar		100%
BB-'den düşük		150%
Derecelendirilmemiş		100%

Bu amaç doğrultusunda firmaların rating'lerinin "güncel" olması çok önemlidir. Yani, bankalar belli dönemlerde firmaların derecelendirme notlarını güncelliyor olacaktır. Bu kapsamda, firmalar-

dan bilgiler talep edilecektir. Bugün öngörüldüğü haliyle rating'lerin yılda en az bir kere güncellenmesi kabul görmüş yaklaşımdır.

Firmaların risklilik seviyesinin ölçümünde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta Basel II kapsamındaki Standart Yöntem'de "Perakende" sınıfına giren firmalar için standart bir risk ağırlığı uygulanacağıdır (% 75). Yani bu tipteki firmalarda banka için ifade ettiği risklilik; firmanın risk ağırlığının yanısıra kredi ürününün ve teminatın yapısına ve risklilik seviyesine bağlı olacaktır.

Kredi İşleminin Unsurları ve Risk Seviyesinin Belirlenmesi

Bir kredinin riskinin belirlenmesinde kredinin kime verildiği kadar bu kredinin unsurları (kullandırılan kredinin türü, teminat yapısı ve vadesi) da önemlidir. Örneğin, aynı firmaya verilen 1 ay vadeli ve 5 yıl vadeli iki kredinin veya kefalet karşılığı ve nakit karşılığı verilen iki kredinin risklerini aynı tutmak mümkün değildir.

KOBİ'lerin Alması Gereken Aksiyonlar

Türkiye'de finansal istikrar dönem dönem bozulmaktadır. Ancak, pek çok risk göz önüne alınmadığından dolayı bu bozuklukların etkileri hızlıca diğer sektörlere yayılmaktadır. Dolayısıyla risk yönetimi istikrar sağlanması açısından da ayrı bir önem taşımaktadır. BDDK tarafından Basel II'ye ilişkin uygulama ve düzenleme hazırlıkları başlamış olup dünyadaki çoğu düzenleyici otorite tarafından da bankalara konuya ne kadar önem verildiğinin mesajı ile-

tilmiştir. Bundan ötürü önümüzdeki dönemde finansal sektörün sağlıklı risk ölçümüne ağırlık veren ve bu ölçümlerin sonuçlarına göre fiyatlama yapan bir yapıya kavuşması kaçınılmazdır. Değişen bankacılığın özel sektörden bağımsız ele alınması veya bu değişimin özel sektörü de etkilememesi mümkün değildir. Yabancı kaynak ihtiyacının en üst seviyede olduğu KOBİ'ler de doğal olarak bu değişime ayak uydurmak zorunda kalacaktır. Risk odaklı bir yapıya olan bu yolculuğun içinde KOBİ'lerin alması gereken aksiyonlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Firmalar kayıt düzenlerini gözden geçirerek düzenli bir yapıya kavuşturmalı ve şeffaflık sağlanmalıdır.

Yüksek kayıt dışılık belirsizliğin risk primini yükseltecektir.

Türkiye'deki reel sektörün % 95'ini oluşturan KOBİ'ler, büyümenin lokomotifi konumundadır. Diğer taraftan kırılğan yapıları, gelişmiş ülkelerdeki örneklerinin aksine, bu büyümenin sağlam temellere oturmasını engellemekte, dönem dönem GSMH'da büyük iniş ve çıkışların oluşmasına neden olmaktadır.

DPT araştırmalarına göre her 100 TL'nin 66 TL'si; her 100 çalışanın 46'sı kayıt dışıdır.

Türkiye'de 2003 yılında kayıt dışılığın bazı kaynaklarca % 66'lara kadar yükseldiği öngörülmektedir. Bu oran, risklerin yarısının kayıt dışında kalması ve bankaların bunları ölçmemesi olarak ifade edilebilir. Yasal otoritelerin de önemle üzerinde durduğu risk odaklı bir finansal sektör yapılanmasında bankalar doğal olarak ölçemedikle-

ri, işletmelere ait bu riskleri almak istemeyecek veya yüksek fiyatlarla alacaklardır.

Neticede finansal sektördeki sermayenin azlığı, yüksek fiyatla alınan bu risklerin dahi kısıtlı olmasına neden olacaktır. Kayıt dışılığın bu kadar büyük olması, aldığı riskleri iyi ölçemeyen finansal şirketlerin korumacı

bir yapı ile hareket etmesine ve fiyatlamada bir emniyet marjı bırakmasına neden olmaktadır. Önümüzdeki dönemde riske odaklanmanın, yasal otoritenin zorlayıcı tedbirlerinin de etkisiyle artacağını öngörmek çok da zor değildir.

Kayıt düzeninde gelişme, esnek yapıları ile KOBİ'lerden başlayacaktır.

Ülkemizde risk odaklı yaklaşım hızla kabul görürken bu anlamda bir çözüm ancak bilinçlenme ile sağlanabilir. Es-

nek yapıları ve bankalarla yakın ilişkileri bu şeffaflık ve kayıt düzeyindeki bilinçlenmenin, ekonomideki büyüklükleri de göz önüne a”

lındığında KOBİ'lerden başlaması gereğini ortaya koymaktadır. KOBİ'ler hem fiyatlama avantajlarından yararlanabilmek

hem de banka kaynaklı fonlar bulabilmek için kayıt düzenlerini geliştirerek işletme faaliyetlerini kayıt içine almak; bu kayıtları da eksiksiz bir şekilde bankalarla paylaşmak durumunda kalacaktır.

Benzer uygulama ve farklı ülke deneyimlerinden de görülebi-leceği gibi KOBİ'lerin bu süreçte yapacağı tüm bu yatırımların belli bir maliyeti vardır ve bu yatırımlar uzun bir dönem içinde ancak gerçekleştirilebilmektedir.

Dolayısıyla gerekli yatırımlara zamanında başlamayan KO-Bİ'ler bu yatırımlar için gerekli kaynakları bulmakta zorlanabilir ve kaynak bulmak için bu yatırımları yapmak zorunda kalarak içinden çıkamayacağı bir kısır döngüye girebilirler.

ÖRNEKTİR!

Rating Notu	Kredi Faiz Oranı
AAA	%23,2
AA	%24,3
A	%24,4
BBB	%26,0
BB	%27,0
B	%27,5
CCC	%29,1
CC	%33,0

Yukarıdaki tablo, tamamen örnek rakamlarla rating notunun kredi faizini nasıl etkileyeceğini göstermektedir. Daha düşük rating'li firmalara verilen kredilerde risk daha fazla olacağı için firmanın rating notu düştükçe kredi faiz oranı artmaktadır. Firmalar, kredibilitelerindeki düşüşe bağlı olarak artan faiz yükleri ile karşı karşıya kalabileceklerdir.

Şeffaflık, zorunluluk olmaktan öte bir kültürdür ve bu kültürün gelişmesi ancak reel ve finansal sektör temsilcilerinin benimsemesi ile olacaktır.

Derecelendirme (Rating) gerçeği KOBİ'lerce kabul edilmelidir.

Risk; ölçülebilmesi, karşılaştırılabilmesi ve bir gösterge olabilmesi açısından sayısallaştırılmalıdır. Bu sayısallaştırma işlemi "Derecelendirme" olarak adlandırılır. Derecelendirme, bir firmanın mali verilerinden yönetsel niteliklerine, geçmiş performanslarından gelecekteki projelerine kadar pek çok faktörün bir arada değerlendirilerek nihai bir nota ulaşılması anlamına gelmektedir. Derecelendirmenin sağlayacağı en büyük fayda, "Risk" kavramının herkes için aynı şeyi ifade eden bir araç haline getirilmesidir. (s. 17'deki Örnek)

Risk ölçümünde ortak dilin gecikmesi iyi firmaları cezalandırmaya neden olacaktır.

Derecelendirme sisteminin yaygınlaşmasındaki gecikmeler bu ortak dilin gecikmesi anlamına gelir ki, sonuç "düşük" riskli firmaların kredilendirmedek avantajlardan yararlanılması faydalandırılmaması ve bir anlamda cezalandırılması olacaktır. Daha düşük kredi fiyatları ancak iyi (yüksek) rating notunu almış firmalar için mümkün olacaktır.

Bugün pek çok banka derecelendirme sistemini oluşturmuş, müşterilerine birer kredi notu atamaya başlamış durumdadır. Ayrıca Türkiye Bankalar Birliği kapsamında oluşturulan çalışma grupla-

rı ile bankalardan bağımsız bir "Dış Derecelendirme Şirketi" kurulması yolunda araştırma ve çalışmalar yapılması istenmiştir. Tüm bu çalışmalar bir referans oluşturularak risklilik seviyesinin belirlenebilmesi amacıyla yapılmaktadır.

Mevcut durumda ağırlıklı olarak kullanılmakta olan teminatların sermaye ihtiyacı üzerine etkileri düşük kalacağı için bankalarca KOBİ'lerden daha güçlü teminatlar beklenebilecektir.

Standart yöntem için tercih edilen teminatlar:

- *Nakit, mevduat veya mevduat sertifikası*
- *Altın*
- *Borçlanma senetleri – ratingine göre*
- *Borçlanma senetleri – rating yoksa (Likit ve bankalarca çıkartılmış)*
- *Ana endeksteği (İMKB 100) hisse senetleri*
- *Yatırım fonları*
- *Ana endeks dışında, fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetler*
- *Ana endeks dışında, fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetleri de barındıran fonlar*
- *Taşınmaz mal ipoteği**

Türkiye’de piyasada ağırlıklı tercih edilen teminatlar:

- *Ortak kefaleti*
- *Grup şirketi kefaleti*
- *Müşteri çek ve senetleri*

Kaldı ki, yeni yapıda teminatın birebir alınması yeterli olmayacak; teminatın fiyat, para birimi ve vade farklılığından meydana gelebilecek riskler ileri tekniklerle hesaplanacaktır

* İpotek karşılığı kredi'nin şartları ipoteğin ikamet amaçlı veya ticari amaçlı bir mülk üzerinde olmasına göre değişmektedir. Konu, ileride daha ayrıntılı işlenmektedir.

Teminatlar konusu Basel II'ye göre henüz netlik kazanmış bir konu değildir. Dünyanın pek çok ülkesinde bu konuda tartışmalar devam etmekte ve Basel Komitesi söz konusu eleştirileri değerlendirmektedir.

Basel II kriterleri çerçevesinde bankaların kredi risklerini ölçmede kullanmaları için iki temel yöntem sunulmuştur. Bu yöntemler kolay ve risk duyarlılığı az olandan uygulaması zor fakat risk duyarlılığı yüksek olana doğrudur. Basel Komitesi ve pek çok ülkenin beklentisi bankaların en kolay yöntem ile risk ölçümlerine başlayıp deneyim kazandıkça ve yeterli şartları sağladıkça daha karmaşık ve hassas yöntemlere doğru yönelmesidir. Gelişimin, Türkiye'de de bu yönde olması, bankaların büyük bir çoğunluğunun en az bir kaç yıl boyunca standart yöntemi kullanması ve daha sonra içsel derecelendirme yöntemine geçmesi şeklinde olması beklenmektedir.

İçsel derecelendirme yöntemi teminatlar ile ilgili bir kısıtlama getirmezken, standart yöntem risk azaltıcı özelliğe sahip "uygun" teminatları saymıştır. Sayılan finansal teminatlar arasında, örneğin; gerçek müşteri çek ve senedi bulunmamaktadır. Bu durum, KO-Bİ'lerce teklif edilen ve yukarıdaki tabloda belirtilenler haricinde kalan teminatların bankanın sermaye yeterliliği üzerinde bir etki yaratmamasına ve fiyatlama avantajlarının kullanılamamasına neden olabilir.

Risklerin Ölçülmesi (KOBİ'lerin farkındalığı)

Yukarıda ifade edilenler KOBİ'lerin risklerinin ölçülebilmesi ve bu ölçümün sayısallaştırılması açısından çok önemlidir. Ancak, risklerin ölçülmesinde en önemli noktalardan biri KOBİ'lerin bu risklerinin “ne kadar farkında” olduğu ve bu riskleri azaltmak adına “neler yaptığı”dır.

Avrupa menşeli girdiler kullanarak yurtiçi piyasaya çalışan iki adet KOBİ (KOBİ A, KOBİ B) düşünelim.

KOBİ A : Hem alımları, hem de satışları vadeli olan KOBİ A, satış hasılatı ile TL cinsinden repo yapmakta, borçlarının vadesi geldikçe repodaki tutardan EURO'ya dönerek borçlarını ödemektedir.

KOBİ B : KOBİ A ile aynı koşullarda çalışmasına rağmen, vadeli satışlarını çek veya senet karşılığı yapmakta ve bu çek ve senetleri iskonto ettirerek EURO almaktadır.

İşleri gereği her iki KOBİ de “kur riski” taşımaktadır, çünkü alış ve satışları farklı para birimindedir (Alışlar EURO, Satışlar TL). Ancak KOBİ A bu kur riskini göz ardı ederken, KOBİ B riski ortadan kaldırmak için gelirlerini belli bir iskontoya razı olup daha erken tahsil etmekte ve ödemeleri ile aynı para biriminde tutmaktadır. Diğer tüm koşulların sabit olduğu varsayıldığında kur riskinin farkında olan ve bu riskini yöneten KOBİ B bankalardan daha iyi fiyatlarla borçlanabilecektir.

Firmanın risklilik seviyesi ölçülürken sadece firmanın taşıdığı riskler değil, firmanın bu riskleri yönetmek adına neler yaptığı da göz önüne alınır. Neticede fiyatlama risklerin toplamı ve bu riskleri yönetebilmek adına yapılanların beraberce değerlendirilmesi ile bulunacak “Net” risk seviyesine bağlı olacaktır.

4. KOBİ'LERİN YAŞAYABİLECEĞİ ZORLUKLAR VE ÖNERİLER

Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lerin Yaşayabileceği Zorluklar

*Değişime uyum için
hala yeterli zaman var.*

Basel II'nin getirdiği düzenlemelerin 2007 yılında yürürlüğe girmesi planlandığından, KOBİ'ler değişim amacıyla yatırım yapmaya başlamak için mutabakatın tamamlanmasını beklememelidir. Bunun yerine nerede eksiklikleri bulunduğunu analiz etmeli ve kritik iş planlarını hazırlamalıdır. KOBİ'lerin söz konusu hazırlık sürecinde karşılaşılabilecekleri sorunlara aşağıda değinilmiştir.

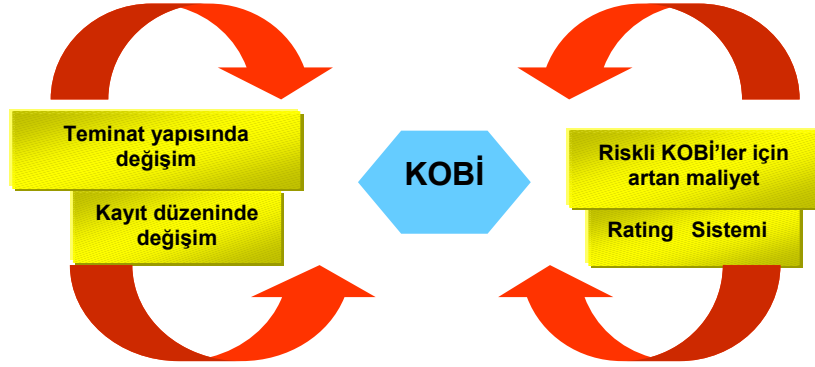
a. KOBİ'lerin Finansman Sorunları

KOBİ'ler faaliyetlerini öncelikli olarak özkaynaklarıyla finanse etmekte, yetmediği noktadan itibaren ticari bankaları kullanmaktadır. Diğer finansman araçlarını ise göreceli olarak daha az tercih etmektedirler.

KOBİ'ler işletme faaliyetleri sırasında en çok finansman sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Bu finansman sorunlarının temelinde KOBİ'lerin özsermaye yapılarının zayıflığı yatmaktadır. Bağımsız derecelendirme kuruluşları ile bankalar tarafından derecelendirmeye tabi tutulacak olan KOBİ'lerin değerlendirilecek olan özelliklerinin en başında sahip olduğu işletme sermayesi gelmektedir. Güçlü sermaye yapısına sahip KOBİ'lere verilen kredilerin maliyetleri diğer KOBİ'lere verilen kredilerle karşılaştırıldığında daha düşük ola-

caktır. Bu yapı doğal olarak güçlü sermayeli KOBİ'lere avantaj sağlayacaktır.

Yaşanan sermaye sorunlarıyla birlikte KOBİ'lerin yöneticilerinin finansman bilgilerinin yeterli olmaması ve bu konuda yetişmiş elemanlar istihdam edilmemesi de sorunu derinleştirmektedir. KOBİ'lerin hemen hepsinde sahip / yöneticiler teknik kökenli olduğundan, finansman ve muhasebe konusunda çok az bilgiye sahiptirler. Bu tür bilgileri, uzman kişilerden sağlama imkanları da sınırlı olmaktadır.

b. Şeffaflık Sorunları

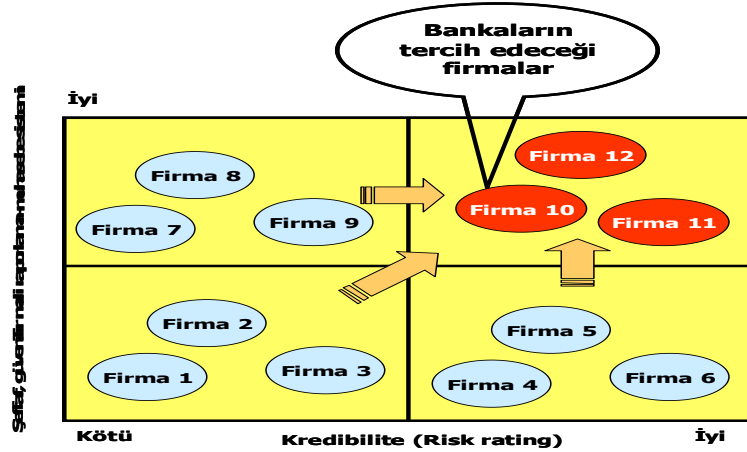
Basel II'nin getirdiği yeniliklerin başında şeffaflık gelmektedir. Şeffaflık bankalar ve KOBİ'ler arasında sağlıklı bir işbirliğinin gerçekleşmesi için ön şart olarak görülmektedir.

Şeffaflık gerek KOBİ gerekse kurumsal firmaların sağlıklı bir derecelendirme ve dolayısıyla verimli bir kredi süreci yaşayabilmesi için finansal ve niteliksel bilgilerden oluşan gerekli tüm bilgilerini bankalara ve bağımsız derecelendirme kuruluşlarına zamanında, güvenilir ve yeterli bir şekilde sunmasını öngörmektedir.

KOBİ'lerimizin zaman zaman farklı merciler için farklı mali raporlar (bilanço, gelir-gider tabloları vb) üretmeleri sözkonusudur. KOBİ bilançolarının kredilendir-

meye uygun olmaması (Negatif sermaye, bilançodaki zarar), kayıt dışı işlemlerin bulunması KOBİ'lerin derecelendirme aşamasında yaşayacağı zorlukların başında gelmektedir. İyi yönetilen, iyi finanse edilmiş ve gerekli tüm bilgileri zamanında ve yeterli bir şekilde

sunabilen KOBİ'ler potansiyel olarak en iyi dereceyi almak suretiyle en iyi şartlarda kredilendirilme imkanına sahip olacaklardır. KOBİ'ler şeffaflığı artırmak için daha fazla finansal bilgi ile daha kapsamlı niteliksel bilgilerini bankalara sunabilmelidirler.

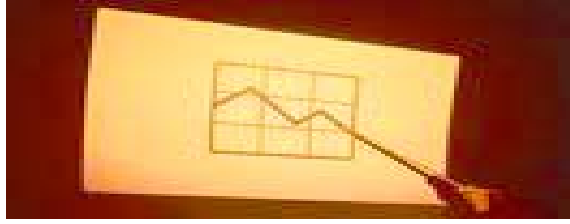
Finansal bilgilerin yanısıra niteliksel bilgi ve faktörler de derecelendirme sürecinde dikkate alınmaktadır. Daha iyi bir derecelendirme notu alabilmek için KOBİ'lerin dikkat etmesi gereken bazı temel faaliyet ve özelliklere aşağıda yer verilmiştir:

- *Yönetim, yönetim yapısı ve personel*
- *Amaçlar ve ürün / hizmet gelişimi*
- *Muhasebe, kontrol ve risk yönetimi*
- *Finansal yönetim*
- *İç süreçler, ürün / hizmet ve teknoloji*
- *Satış ve pazarlama faaliyetleri, pazar konumu, rekabet*
- *Müşteriler ve tedarikçiler*
- *Güvenilirlik ve açık iletişim.*

Tüm bu bilgiler ışığında KOBİ'lerin şeffaf bir yapıya ulaşması sürecinde finans, zaman ve moralite ihtiyaçları bulunmaktadır.

c. Risk Bazlı Fiyatlama ve Teminatlandırma

Basel II uygulamalarıyla birlikte bankaların maruz oldukları riskleri daha iyi ölçmeleri beklenmektedir. Bunun için bankaların risk bazlı fiyatlamayı da hayata geçirecekleri öngörülmektedir.

Risk bazlı fiyatlama, bankanın daha çok risk aldığı ürünlerde ve düşük dereceli müşterilerde daha yüksek fiyatlama yapması olarak yorumlanabilir. Kredinin türü, vadesi, tutarı da risk bazlı fiyatlamayı etkileyen diğer unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Risk bazlı fiyatlamada zorlayıcı bir diğer unsur da kullanılacak krediler için firmaların verecekleri teminatlardır. Basel II kapsamında kabul edilmesi öngörülen teminatlar aşağıda belirtilmiş olup, gerçek müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri teminat kapsamına alınmamıştır.

- Nakit para
- Altın
- Ana endeksteki hisse senetleri
- Mevduat veya mevduat sertifikası
- Yatırım fonları
- Borçlanma senetleri – (ratingine göre)
- Borçlanma senetleri – (rating yoksa; likit ve bankalarca çıkarılmış)

- Ana endeks dışında, fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetler
- Ana endeks dışında, fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetleri de barındıran fonlar

Ayrıca Basel II uygulamaları kapsamında ticari emlak ipoteği karşılığı verilen kredilerin (fabrika, depo vb) teminat kapsamına alınması özel ve oldukça zorlayıcı şartlara bağlanmıştır. Diğer yandan teminatına ikamet amaçlı gayrimenkul ipoteği alınan kredilerin % 35 risk ağırlığıyla değerlendirilmesi planlanmaktadır. Kredi maliyetini etkileyecek anahtar faktörlerin başında KOBİ'lerin borçlu derecelendirme notu, bankaların içsel derecelendirme notu, kullandıkları kredi türü ile bankalara sunacakları teminatların kalitesi gelmektedir. Bu uygulamanın en önemli fakat KOBİ'ler için zorlayıcı özelliklerinden biri herhangi bir KOBİ'nin bankaların benzer risk ölçümleri nedeniyle her bankadan aynı kredi fiyatını alması olacaktır.

Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lere Öneriler

Türkiye ekonomisinde önemli yer tutan KOBİ'ler Avrupa Topluluğu'na giriş ve Basel II sürecinde, uluslararası rekabete hazır olmak zorundadırlar. Küçük-
lüklerinin kendilerine sağladığı esneklik ve uyum kabiliyetini en iyi şekilde değerlendi-

rerek rekabet avantajı sağlayabilen işletmeler varlıklarını gelişerek sürdürebilecektir. Bunu sağlayamayan işletmeler ise gittikçe büyüyen sorunlarla başetmek zorunda kalacaklardır.

Basel II ile birlikte bankalar kredi tahsis etmeden önce şirketlerin finansal performansı kadar yönetim performansı ile de ilgile-neceklerdir. Bağımsız derecelendirme kuruluşları ve bankalardan finansal performansları ve yönetim performansları yüksek olan KOBİ'ler daha iyi derecelendirme notları alarak daha düşük mali-yetli kredi imkanına sahip olacaklardır. Böylece bankalar iyi yöneti-şim uygulamalarına ve finansal performansa sahip KOBİ'lere daha avantajlı kredi ve finansman olanakları sunacaklardır.

Kurumsal yönetim kalitesi yükseldikçe, finansman imkanı ve likidite artmakta ve sermaye maliyeti düşmektedir. İyi yönetilen şirketler krizlerde sermaye piyasasından dışlanmayacak, krizleri daha kolay atlatabilecektir.

Söz konusu kurumsal yönetimin temel kuralları arasında yer alan kavramlar KOBİ'lerin Basel II çerçevesinde öngörülen gelişimi ile paralellik arz etmektedir. Bu kavramlar:

- Eşitlik: Tüm faaliyetlerde pay ve menfaat sahiplerine eşit davranılması.

- Şeffaflık: Ticari sır dışında şirket ile ilgili finansal ve niteliksel bilgilerin, zamanında, doğru, eksiksiz ve tutarlı şekilde ilgili mercilere ve kamuoyuna duyurulması.
- Hesap verebilirlik: Yönetimlerin pay sahiplerine/hissedarlara hesap verme zorunluluğu.
- Sorumluluk: Şirket yönetiminin tüm faaliyetinin mevzuata, ana sözleşmeye ve şirket içi düzenlemelere uygunluğu ve bunun denetlenmesidir.

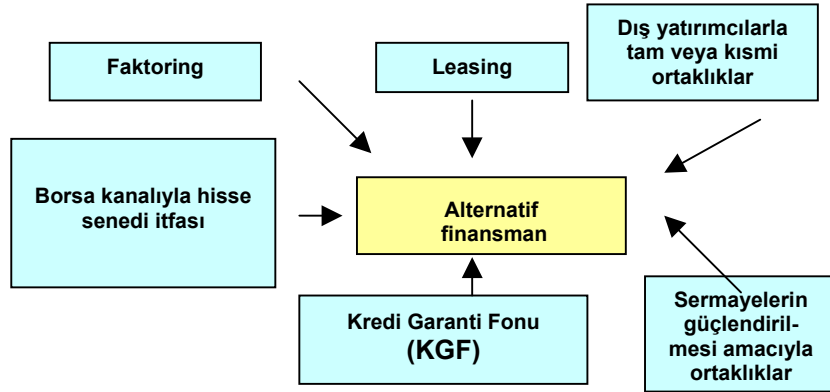
Yapılması Gerekenler

- Firmaların esas faaliyet konularında çalışması,
- Kayıt dışı ekonominin kayıt içine alınması,
- Faaliyetlerinden doğan risklerini kompanse (hedge) edecek finansal enstrümanların kullanılması,
- KOBİ'lerin Basel II'nin öngördüğü teminat yapısına uyum sağlaması: Firmaların düşük maliyetli kredi kullanmalarına imkan sağlayacaktır.
- KOBİ'lerin sermayelerini güçlendirmeleri: Bağımsız derecelendirme kuruluşlarından ve bankalardan alacakları derecelendirme notlarını yükselterek düşük maliyetli kredi olanakları sağlayacaktır.
- Uluslararası kabul görmüş standartlarda, güvenilir mali tabloların üretilmesi,

- Raporlama, veri tabanı konularında yeni teknolojik yatırımların tamamlanması,
- Kurumsal yönetim kültürünün en üst yöneticiden tüm çalışanlara kadar yerleştirilmesi,
- Risk yönetimi konusunda uzmanlaşmayı sağlamak üzere nitelikli insan kaynağına yatırım yapılması,
- Karar almada her türlü riskin dikkate alınmasını sağlayan bir sistemin kurulması: Basel II ile öngörülen değişimlerin KOBİ'lere olan etkilerinin bilinmesi, KOBİ'lerin geleceğe dönük alacakları karar ve uygulamaların daha sağlıklı sonuçlar vermesini sağlayacaktır.

Diğer Finansman Teknikleri

Orta vadede Basel II çerçevesinde zorlayıcı faktörler, KOBİ'ler için alternatif finansman kaynakları yaratmayı şimdiye kadar olduğundan çok daha fazla önemli hale getirecektir. Bu bağlamda söz konusu alternatif kaynaklar şu şekilde özetlenebilir;

Şu an için faktoring ve leasing gibi alternatif finansman metodları KOBİ'lerce yaygın olarak kullanılmaktadır. Bununla beraber pek çok KOBİ için dış yatırımcılarla tam veya kısmi ortaklıklar oluşturma en önemli yeni finansman kaynağını oluşturacaktır. Borsa üzerinde hisse senedi itfası ile finansman sağlama, kısmi büyüklüklerinden ve yürürlükte bulunan SPK mevzuatından dolayı pek çok KOBİ için henüz mümkün gözükmemektedir. Ortaklıklar oluşturmak ise, hemen hemen her tür KOBİ için uygundur. Tek önemli sorun bu işletmelerin kısmi de olsa, operatif işletme yönetimlerini ortaklarına açma zorunluluğunun olmasıdır. Doğal olarak bu tarz ortaklıkların yayılması ülkedeki kurumsal kültürle ve şirketleşme düzeyi ile yakından ilgilidir.

Diğer yandan 1991 yılında kurulan Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş. (KGF) de KOBİ'ler için alternatif finansman seçeneklerinden biri haline gelmiştir. KGF Tür-

kiye'nin bütün bölgelerindeki KOBİ'lerin kendisiyle anlaşma yapmış bankalardan kullandığı her türlü nakdi ve gayrinakdi krediye verdiği garanti/kefaletlerle teminat sağlamaktadır. KGF uygulamasından KOBİ'ler ile esnaf ve sanatkarlar ve genç girişimciler faydalanabilmektedir. Böylece KOBİ'lerin banka kredileri kullanırken yaşayacakları teminat problemi KGF garanti/kefaleti ile giderilmekte, bu sayede KOBİ'lerin de banka kredileri kullanma imkanı artmaktadır.

Riskin paylaşımı ilkesine dayanan kredi garanti sistemi sayesinde daha geniş bir kesime, en düşük maliyetle, devamlı bir kredilendirme imkanı sağlanabilmektedir. Ayrıca KOBİ'lerin ihtiyacına göre, orta - uzun vadeli ve uygun koşullu kredi alabilmeleri kredi garantisi ile kolaylaşmaktadır.

Tüm bu yeni finansman alternatiflerinin yanında klasik anlamda banka kredileri KOBİ olarak tanımlanan işletmeler için temel finansman yolu olmaya devam edecektir.

5. SONUÇ

Basel II uygulamalarıyla birlikte hangi finansman yöntemi seçilmiş olursa olsun, bankaların kullandıkları İçsel Derecelendirme Yönteminde KOBİ'ler için kredi riski derecesine sahip olma zorunluluğu bulunmaktadır. Bir banka kredisi veya alternatif finansman kaynağı bulmak isteyen KOBİ'ler derecelendirme notuna sahip olmak zorundadırlar.

Basel II ile birlikte hem bankaların hem dış derecelendirme kuruluşlarının, niteliksel faktörlere önem vermesi öngörülmektedir. Bu niteliksel faktörlerin başında şirketin ürünlerinin kalitesi, pazar payı, üst yönetimin profesyonelliği sayılabilir. Diğer önem verilmesi istenen parametre ise şirketin sermaye yapısının sergilediği özel-

liklerdir. Eğer şirket sağlam bir finansal yapı sergiliyorsa riski daha düşük olacağından daha yüksek bir rating kategorisine atanarak daha düşük maliyetli kredi imkanlarına sahip olacaktır.

Tüm derecelendirme yöntemlerinin gereksinim duyduğu esas dayanak finansal raporların şeffaflığıdır. Bu

Bankalar kredilendirme için artık tahmin ve varsayım değil şeffaf mali tablolar istiyor.

nokta KOBİ'ler için ciddi sorunları beraberinde getirmektedir. Türkiye'de KOBİ kategorisine giren veya kurumsal anlamda değerlendirilebilecek pekçok işletmenin finansal tabloları uluslararası standartlarda denetlenmemekte, şirketlerin yönetimi kurumsallaşmadan oldukça uzak yaklaşımlar sergilemektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Basel II uygulamalarının bankalarla birlikte reel sektördeki şirketlerin finansal olarak işleyişleri üzerinde de iyileşmeler sağlayacağı beklenmektedir.

Yapılacak düzenlemeler KOBİ'ler ile diğer şirketler arasında bir ayrımcılık olarak görülmemelidir. Bu noktada önemli olan husus, yönetim yapıları ve mali yapıları farklı olan kurumların

bundan sonra bankalar tarafından aynı yaklaşım altında inceleneceği ve kredilendirme taleplerinin söz konusu şartlar içerisinde değerlendirileceğidir.

Basel II ile gelecek olan değişime uyum sağlayamayan ve değişimi yönetemeyen KOBİ'lerin kredi maliyetlerinin artacağı ve ileriye yönelik gerçekçi planlar yapmalarının zorlaşacağı söylenebilir. Sonuç olarak değişime ayak uyduramamanın doğuracağı sonuçların yaşamsal derecede önem taşıdığı görülmektedir. Bu noktada küçük ve orta ölçekli işletmelerin dikkat etmeleri gereken husus, değişimin kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunun bilinciyle, mevcut yönetim, yöntem ve yaklaşımlarına duygusal olarak bağlanmaktan kaçınmaları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle, mevcut durumu sürekli sorgulama; geleceğe yönelik tahminler ve öngörülerde bulunma; değişen trendleri yakalayarak şirketlerini şimdiden geleceğe yönelik bu sürece hazırlama ve tüm bu sayılanlar için gerekirse organizasyon yapısından iş süreçlerine, pazarlama anlayışından ürün çeşidine kadar tüm işleyişini değiştirmeye yönelik adımları atmaya kararlı olmaları gerekmektedir.

Standart Yaklaşımına Göre Hazırlanmış Örnekler

Örnek 1:

X Bankası'ndaki kredilerinin toplam riski 2,5 trilyon TL olan derecelendirilmemiş (A) A.Ş.'nin cirosu 23 trilyon TL düzeyindedir. Firmanın 75 milyar TL tutarındaki nakdi kredisi, Standard & Poors tarafından belirlenmiş derecesi BB olan holding firmasınınca garanti edilmiştir. Basel I içerisinde, şirket garantileri dikkate alınmadığı için kredi teminatsız olarak kabul edilmektedir.

Basel II 'ye göre ise firma, cirosu 50 milyon Euro'dan düşük olduğu için KOBİ'dir fakat portföydeki toplam kredi bakiyesi 1 milyon Euro'dan yüksek olması nedeniyle *kurumsal portföyü* içindedir. Kredinin garantörünün derecesi A-'den kötü olduğu için risk teminatı sayılmaktadır ve kredi müşterisinin risk ağırlığı (derecesiz olduğu için) % 100 olarak uygulanacaktır. Halbuki kredi risk ağırlığı % 75 olan bir perakende KOBİ daha az risk primine sahip olduğundan daha uygun faiz oranıyla kredi alabilecektir.

Örnek 2:

X Bankası'ndaki kredilerinin toplam riski 500 milyar TL (<1 milyon Euro) ve cirosu 800 milyar TL olan derecelendirilmemiş (C) A.Ş.'nin 100 milyar TL tutarında kredi talebi mevcuttur. Kredinin teminatına nakit blokaj alınacaktır.

Toplam kredi riski yine 500 milyar TL (< 1 milyon Euro) ve cirosu 700 milyar TL olan derecelendirilmemiş (D) A.Ş.'nin de 100 milyar TL tutarında kredi talebi mevcuttur. Kredinin teminatına ise çek ve senet alınacaktır.

Basel II'de firmalar, 50 milyon Euro'dan düşük ciroları sebebiyle KOBİ'dir ve toplam kredi bakiyelerinin EUR 1 milyon'dan küçük olması dolayısıyla *Perakende* portföyünde değerlendirilebilir. Her ikisi de *Perakende* portföyüne özgü % 75 risk ağırlığı ile ağırlıklandırılacaklardır. Basel II'ye göre; (C) şirketinin teminatında

bulunan nakit blokaj kredi riski için risk azaltıcı bir etki gösterirken, **(D)** şirketinin teminata vermiş olduğu çek ve senetler teminat olarak kabul edilmeyecektir. Bu sebeble **(C)** şirketinin net kredi riski **(D)** şirketine göre daha düşük olacağından bankadan daha düşük maliyetle kredi kullanabilecektir.

Örnek 3:

X Bankası'ndaki kredilerinin toplam riski 500 milyar TL (<1 milyon Euro) ve cirosu 800 milyar TL olan derecelendirilmemiş (E) A.Ş.'nin 100 milyar TL tutarında kredi talebi mevcuttur. Kredinin teminatına nakit blokaj alınacaktır. Toplam kredi riski yine 500 milyar TL (<1 milyon Euro) ve cirosu 700 milyar TL olan derecelendirilmemiş (F) A.Ş.'nin de 100 milyar TL tutarında kredi talebi mevcuttur. Kredinin teminatına ise ortak kefaleti alınacaktır.

Basel II'de firmalar, 50 milyon Euro'dan düşük ciroları sebebiyle KOBİ'dir ve toplam kredi bakiyelerinin 1 milyon Euro'dan küçük olması dolayısıyla *Perakende* portföyünde değerlendirilebilir. *Perakende* portföyüne özgü %75 risk ağırlığı ile ağırlıklandırılacaktır. Basel II Standart Yaklaşım'a göre; **(E)** şirketinin teminatında bulunan nakit blokaj kredi riski için risk azaltıcı bir etki gösterirken, **(F)** şirketinin teminata vermiş olduğu ortak kefaleti teminat olarak kabul edilmeyecektir. Bu sebeble **(E)** şirketinin net kredi riski **(F)** şirketine göre daha düşük olacağından bankadan daha düşük maliyetle kredi kullanabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ade, B , Heimer, T, Loch, F, Lehmann, T, Steimle, V (2003) "The New Framework for Capital Adequacy (Basel II) Consequences for Small and Medium Sized Enterprises (SME) and Presentation of Political Options for the Implementation", www.euoparl.eu.int.
- Bartels, Joachim C. (2002) "Basel II and the Survival of SME", iejcb@attglobal.net.
- Basel Committee, (2003) "European Association Of Craft, Small And Medium-Sized Enterprises, Basel II Position paper on the 3rd Consultative Document", www.ueapme.com.
- BDDK, (2004) "QIS-TR Çalışmasına Yönelik Raporlama Örnekleri", www.bddk.org.tr.
- BIS (2001),"The New Basel Capital Accord", www.bis.org
- BIS, (2003), "Consultative Paper 3 (CP3)", www.bis.org.
- (BIS), (2003) "QIS 3 Overview of Global Results", www.bis.org.
- Burton, G. (2003), "SME Group Seeks Basel II Perks for Starts-Up R&D", www.eureporter.co.uk.
- Burton, G. (2003), "Putting Basel II in Perspective", www.eureporter.co.uk
- Caruana, J, (2003) "Consequences of Basel II for SMEs, www.bis.org.
- Huemer, G (2003) "Basel II and SMEs", European Association Of Craft, Small and Medium-Sized Enterprises, www.euoparl.eu.int.
- Ilako, C. (2003) "Yeni Basel Mutabakatı: Bankaların Uyum Aşamasında Sermaye Yeterliliği: Bir Avrupa Perspektifi", www.aktiffinans.com.
- Lannoo K. (2003) "Basel II and the Consequences for SMEs", Centre for European Policy Studies (CEPS), www.euoparl.eu.int .
- Lob, Dr. Harald (2002) "Basel II and EU Working Document", EU Commission Brussels, www.kfw.de.
- Loch, F. (2003) "The New Framework for Capital Adequacy (Basel II) Consequences for Small and Medium Sized Enterprises (SME) and Presentation of Political Options for the Implementation", www.euoparl.eu.int.
- KOBİNET Avrupa Birliği Bilgi Bankası www.kobinet.org.tr
- Konesny, P. (2003), "Basel II and the Consequences for SMEs", www.euoparl.eu.int
- Kredi Garanti Fonu / KGF ve KOBİ'ler www.kgf.com.tr.
- Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, www.kosgeb.gov.tr
- Munsch, Dr. M. (2002), "Effects of Basel on SME Financing", www.uibk.ac.at

- Nguyen The Van, (2003), "Basel II What Economic Consequences', www.economic-research.bnpparibas.com,
- Reichling, Prof. Dr. P. (2002), "The New Basel Capital Accord Effects on Medium Sized Enterprises in Central and Eastern Europe", www.uni-magdeburg.de.
- Saurina J, Trucharte C, (2003) "The Impact of Basel II on Lending to Small and Medium Sized Firms", www.bde.es
- Taistra, Dr. G. (2002), "Basel II- Capital Requirements for Typical SME Portfolios", www.kfw.de.
- Taistra, Dr. G. (2002), "Evaluating the Impact of Current Proposals - Ensuring a Fair and Appropriate Treatment of SMEs under Basel II", KfW Group, www.kfw.de.
- TBB, (2003) "Reel Sektörün Finans Sektöründen Beklentileri", www.tbb.org.tr.
- TBB (2002) "Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi", www.tbb.org.tr.
- TCMB "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik", www.tcmb.gov.tr.
- TOBB/Avrupa Birliği Müdürlüğü www.tobb.org.tr
- Tiskens, C. (2003), "Basel II and the Consequences for SMEs", www.euoparl.eu.int.
- Welfens, Prof.Dr. Paul J.J.,(2003) Basel II Rules, Financial Markets and Growth in the EU, www.euoparl.eu.int.